

Södertörns högskola | Institutionen för livsvetenskaper
Examensarbete avancerad nivå 15hp | Utbildningsvetenskap | HT12
Interkulturell lärarutbildning mot förskola, förskoleklass och
grundskolans tidigare år

Djuren i skolans värld

Av: Elinor Elf
Handledare: Anne-Christine Norlén

Abstract

Written by: Elinor Elf

Mentor: Anne-Christine Norlén

Autumn term of 2012

Animals in the children's school

The purpose of this essay is to closely study different studies and texts within the subjects of animals and nature in order to, from different themes, analyze and determine whether or not animals is a useful tool to apply in school as well as preschool. Above all else, this study serves to answer what animals and nature can bring children, and when you as an educationalist can benefit from it in your classes within school and preschool. This study also serves to point out what you should keep in mind when using animals as a tool in your classes, since there are a few obstacles to consider. The method used to analyze the different themes is discourse analysis, which is a sort of text analysis.

About one hundred years ago when our society was industrialized, different theories and the importance of preserving and to sojourn into nature began to grow among some theorists, biologists and educators. The value of spending time outdoors was realized, which we today have a great understanding of. Our interest for the impact of animals on us is also starting to grow, and there is a lot of research that is of the opinion that animals are good for children in many different ways, and for many different reasons. When obstacles, such as allergy, is not in the way of using animals in the education, they could be viewed as excellent educational tools. The discourse presented here is for many different reasons positive to the effect of animals on children.

Keywords: *Animals & children, animals within school, animals as an educational tool, environment, outdoor education, sustainable development.*

Nyckelord: *Djur & barn, djur i skolan, djur som pedagogiskt verktyg, miljö, utomhuspedagogik, hållbar utveckling.*

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
Specialutformat värdegrundsmaterial.....	5
Syfte.....	7
Frågeställningar.....	7
Teori.....	8
Diskursanalys.....	8
Lärande.....	9
Inlärningspsykologi.....	11
Begrepp.....	13
Tidigare forskning.....	14
Djuren i människans liv.....	14
Metod och material.....	16
Analys.....	19
Biophilia.....	19
Anthrozoologi.....	20
Djur och barn.....	20
Djur som pedagogiskt verktyg.....	22
Döden.....	23
Stress och ensamhet.....	24
Hinder med djur i verksamheten.....	25
Utevistelse.....	27
Hållbar utveckling.....	29
Avslutande diskussion.....	31
Källor och litteratur.....	34

Inledning

Människan har långt tillbaks i historien nyttjat djuren. I början jagade vi dem, klädde oss i deras pälsar och skinn och använde deras ben till hantverk av olika slag. Djurens användningsområden skulle kunna ses som oändliga redan där men människans fantasi har få gränser. Djuren började tämjas och man domesticerade dem redan för över 10 000 år sedan för att de skulle passa oss och vårt liv. Hunden och katten blev tidiga husdjur som fick plats vid våra gårdar och eldar. Kon, grisen och fåret är människans verk efter århundraden av avel och domesticering och är än idag mycket viktiga djur för oss. Hästen är en annan varelse som också den varit till stor nytta för människan. Hästen har länge och är än idag ett viktigt verktyg inom olika områden. Det var hästen som användes då vi förflyttade oss och reste runt jorden. Den har gett oss mat, värme, glädje, sorg och agerat som vapen i krig. Innan industrialiseringen var den vårt viktigaste lantbruksdjur och en självklar del av många landskap. Smådjur som idag ses som utmärkta sällskapsdjur för framförallt barn har även de nyttjats av människan sedan lång tid tillbaka. Marsvin och kaniner har fötts upp i stora farmar och försett många människor med mat och päls under lång tid och görs än idag.

Idag har man olika syn på husdjuren, beroende på vilken kultur vi tillhör men deras användningsområden har ändå förändrats en hel del. Forskningen kring vad djur kan tillföra oss människor med sin blotta närvaro har ökat under de senaste årtiondena. Djur anses bland annat tillföra oss glädje, fysisk aktivitet, bättre hälsa, värme, närhet, socialt umgänge, ökade emotionella känslor och är dessutom ett intresseengagemang för stora som små. Att växa upp och umgås med djur ger barn något utöver det vanliga men man skall också vara väl medveten om ansvaret det innebär att interagera med djur.

Bakgrund

Idag finns det många hundra artiklar att tillgå kring ämnet husdjur och vad de kan tillföra oss, vi möts av artiklarna relativt ofta i våra dagstidningar. Det skrivs både om vad vi har för nytta av dem och vad de kan tillföra oss i vår vardag, i vårt arbete och på vår fritid. Det berättas om hur älskade djuren är och hur mycket de betyder för oss. I Sverige används mest hundar, katter och hästar då man utför terapiarbeten men i andra länder runt om i världen har man också andra djur att tillgå. Delfiner är ett sådant djur som anses besitta unika krafter och används inom alternativmedicinområdet. De har används i arbeten med autistiska barn och i en israelisk dokumentär från 2011 får man vara med när en pojke på 17 år behandlas genom att simma med delfiner. Efter en misshandel

slutar han tala men återfår sitt språk då han introduceras för delfinerna (dolphinboyfilm.com, 121020). Dokumentären är känd över hela världen men är inget som vem som helst har råd med, då metoden är väldigt dyr. Viktigt att känna till här är att alternativmedicin på barn under 8 år är förbjudet i Sverige och är inget som får utövas enligt patientsäkerhetslagen (2010:659. 5 kap. 1§).

Artiklarna i de svenska tidningarna dyker upp i alla möjliga olika tidskrifter och dagstidningar, stora som små, och för gamla som unga. Några få exempel på vad som publicerats under de senaste månaderna är *"Djur ger livsglädje"* i Dagen (120419), *"Hunden som jobbar som glädjekälla"* i Dagens nyheter (120923) och *"Hundar i klassrummet ska få barnen att läsa bättre"* i Aftonbladet (120926). Artiklarna är tilldragande och intressanta. Gemensamt för dem alla är att de framställer djuren som något oerhört positivt och att de skänker oss glädje, och vad vi får ut av att vara glada. De äldre människorna som bor på olika vårdhem uppskattar djuren väldigt mycket. Det berättas om personer som varit sjuka och deprimerade och inte velat kliva upp ur sängen på morgnarna innan djuren kom dit (Bodin, 2012, Borgström, 2012). I den senast nämnda artikeln berättas det om arbetet som två terapihundar gör i en skola strax utanför Stockholm. Det är två hundar som är med eleverna tio timmar fördelat på tre förmiddagar i veckan. Hundarna har en egen ingång och ett eget rum på skolan, av allergiskäl, där eleverna bland annat får lästräna med hundarna som åhörare och goskompisar. Hundarna är fantastiska lyssnare, de bryr sig ju inte om ifall du läser fel ibland, de tycker om dig precis som du är. I artikeln berättar biträdande rektor på skolan hur man märker skillnad på eleverna. De är lugnare och koncentrerar sig bättre. Dessutom är hundarna mycket uppskattade av både elever och föräldrar (Karlstein, 2012).

Alla är dock inte lika positiva till att använda hund inom vård, omsorg och skola. Astma- och allergiförbundets ordförande Ingalill Bjöörn skriver i Lärarnas tidning (*"Pälsdjur passar inte i skolan"*, 121004) att förbundet tycker att pälsdjur inte alls hör hemma i skolan, så länge det inte är en skola med tydlig inriktning på djur. Hon skriver att 15% av Sveriges befolkning visar symtom på allergi och skall inte behöva ta mer medicin än nödvändigt för att kunna vistas i skolans lokaler som är en arbetsplats för både elever och pedagoger. Hon skriver vidare att ungefär hälften av alla barnfamiljer redan har djur hemma och att det redan nu följer med mycket allergener till skolan som sitter fast i kläder och hår. Den som vill umgås med djur får göra det utanför skolan, menar Bjöörn (2012).

Att ha djur i skolmiljö blir ett dilemma. Vissa vill ha dem där och hävdar att djuren hjälper eleverna och ser till att punkter uppfylls i skolplanerna, medan andra ser nackdelarna. I skollagen (SFS

2010:800), utfärdad av Sveriges riksdag, står det att alla barn som är bosatta i Sverige har skolplikt (SFS 2010:800, 7 kap. 2§) och måste gå i skolan. Alla har de rätt till utbildning (SFS 2010:800, 7 kap. 3§) och skolan räknas som ett arbete och omfattas utav arbetsmiljölagen vilket innebär att man ska känna trygghet och studiero samt att arbetsmiljön är god (SFS 2010:800, 5 kap. 3§, 4§). Dessutom skall ingen utsättas för kränkande behandling, som diskriminering (SFS 2010:800, 6 kap. 2§). Som allergiker måste du kunna gå till skolan utan att det utgör en hälsorisk för dig, vilket gäller såväl både elev som personal. Det finns skolor och föreningar som är inriktade på djur och miljö, men där gör du som förälder ett aktivt val om det är så att du vill att barnet skall träffa djur och vistas ute i skog och mark. Liksom du gör ett aktivt val om du vill placera ditt barn i en förskola/skola som tänker extra mycket på att försöka ha så allergenfritt som möjligt.

I läroplanen för förskolan (Lpfö98 rev 10) och grundskolan (Lgr11) finns det flera punkter som djuren kan hjälpa oss att uppfylla. Under rubriken ”förskolans uppdrag” (Lpfö98 rev 2010:5ff) betonas att stor vikt skall läggas på miljö- och naturvårdsfrågor och förskolan skall ha ett ekologiskt förhållningssätt. Barnen skall få ett bra förhållande till natur och miljö och förstå sin delaktighet i naturens kretslopp. Förskolan har också som mål att varje barn bland annat utvecklar:
-öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,

-sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,

-respekt för allt levande och omsorg för sin närmiljö (Lpfö98, rev 2010:8).

Målen för grundskolan är liknande de som redan nämnts för förskolan men har också exakta kursplaner med lite högre mål beroende på årskurs (Lgr11:12). Det går att plocka in djur och miljö i de flesta ämnena men som exempel kan nämnas de naturorienterade ämnena (Lgr11:11ff) vilka är biologi, fysik och kemi. Där skall eleverna bland annat vara kunniga inom miljö, kretslopp, världen, värden, kulturer, samhälle, natur, vatten, luften, rymden, fotosyntesen etc. Djur kan vi studera inom de flesta ämnena och om vi samtidigt rör oss i djurens rätta miljö kan vi även studera denna och uppfylla många av skolverkets satta mål. Naturen är inte bara bra för djuren, den är bra för människan också. Det finns flera studier som visar på fördelar med att vistas ute, både för hälsan och fysiken, vuxen som barn, sjuk som frisk (Naturvårdsverket, 2006, Grahn, 2008).

Specialutformat värdegrundsmaterial

Djurskyddet Sverige, en organisation som vill nå ut till barn med information om djur har genom

REDE tillverkat ett värdegrundsmaterial för barn med läroplanerna som grund. REDE står för Respekt, Etik, Djur och Empati. Materialet har funnits tillgängligt sedan 2007 och riktade sig från början till barn i grundskolan, men finns sedan 2012 också för barn i förskolan. Meningen med materialet är att det skall fungera som en hjälp i ett långsiktigt djurskyddsarbete och är mycket populärt. Materialet skall genom sin utformning kunna bidra till att utveckla barns empatiska förmåga, sitt tänkande kring livsfrågor samt öka sin förmåga att uttrycka sig och ta ställning i olika frågor. Materialet anses också öka barns respektfulla synsätt gentemot djur, människor och natur. Uppgifterna är framtagna av representanter för REDE, etologen Kerstin Malm och pedagogen Dag Einarson. Materialets vetenskapliga grund ligger i tankarna utav empatiforskningens grund och samspelet människa och djur. Övningarna i materialet är uppbyggda kring olika former utav lärstilar som gör det möjligt att jobba parallellt i olika ämnen med materialet och samtidigt möta elevernas olika behov. Alla övningarna har också förankringar i läroplanernas mål (rede.se > REDE och mini-REDE, 121021).

Syfte

Syftet är att närstudera 27 studier och texter inom ämnet djur och natur för att sedan utifrån ett antal teman analysera och se om djur är ett användbart pedagogiskt verktyg i förskola/skola.

Frågeställningar

- Vad kan djur och natur tillföra barn i pedagogiska situationer?
- När kan man som pedagog ha nytta av djuren i förskola/skola?
- Vad bör man som pedagog tänka på då man använder djur som redskap i sin undervisning?

Teori

Diskursanalys

Texter produceras runt om i världen i en oändlig mängd och är ett resultat av något som en eller flera personer har velat förmedla till andra. Att studera text och göra en textanalys är en del utav samhällsvetenskapliga undersökningar och ger oss en grundlig förståelse för vad det är som texten vill säga oss. Många gånger kombineras textanalysen med t ex bilder eller tidigare händelser och handlingar (Bergström & Boréaus, 2012:17ff). Det finns två huvudfunktioner som man betraktar hos texter. Den ena är att texten uttrycker tankar och idéer och vi använder det för att reflektera och uttrycka vår bild av verkligheten eller inre upplevelser. Den andra funktionen som text har är att vi kan nyttja det i sociala relationer med andra när vi t ex vill uttrycka en åsikt eller informera om något. Det används alltså inte bara för reflexion utan också för handling och är ett socialt system. Texter kan delas in i olika slag och förekommer i olika sammanhang. Man säger att det finns olika textgenrer och dessa utvecklas över tid och i bestämda sammanhang (Bergström & Boréaus, 2012:21f).

I dagligt tal betyder ordet *diskurs* ungefär samtal. I mer filosofiska eller besläktade sammanhang kan ordet peka mer på en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp, t ex syfta på den moraliska diskursen eller formen hos en sådan helhet (NE.se>diskurs, 121107). Enligt filosofen och sociologen Jürgen Habermas byggs all kunskap på ett intresse och all vetenskap är en social verksamhet med klara moraliska och politiska innebörder. Därför är objektivitet i forskning som görs både omöjlig och icke önskvärd. Vår förståelse för saker och ting är föränderlig och bär på en historisk påverkan, därför kan inte allt vi vet vara allmängiltigt och gälla alla (Thomassen, 2006:126f). Filosofen och idéhistoriken Michel Foucault är inne på samma spår. Han menar att diskurs är en grupp av utsagor där alla sätt som en vetenskap uttrycker sig på ingår men undrar samtidigt vad det är som avgränsar och definierar en vetenskap. Sociala fenomen och åsikter är något som skapas. En diskursiv formation styrs av ett samspel av regler mellan oss människor och över tid. Det gör att olika ting uppstår, framträder och förändras. Reglerna för hur detta fungerar är inte alltid uttalade eller medvetna, de är strukturer som formar områden av vår verklighet och bestämmer vad som är vetbart, utsägbart och tänkbart inom ett avgränsat givet område och historisk tidpunkt. Diskurser konstruerar inte bara fenomen utan de fungerar även disciplinerade,

kontrollerande och exkluderande och kopplas gärna samman med makt. De kan både vara maktinstrument och effekter av makt. Makt är inte något som någon har utan det finns överallt och utövas i komplexa relationer som ständigt förändras. Vetande och sanning är därför något, enligt Foucault, begränsade till vissa gemenskaper vid vissa tidpunkter i deras historiska utveckling. Sanning är en ständigt föränderlig och sammansatt storhet och det är samhället som bestämmer vad som är sant och därmed den som släpper fram diskurserna (Thomassen, 2006:134ff). Den mer allmänna betydelsen av diskurs bygger på uppfattningen att hela vårt förhållande till verkligheten uttrycks genom diskurser och att diskurser styr vår verklighetsuppfattning och att vi alla är fångade i den. Samtidigt finns det dock många olika diskurser. Beroende på vilken diskurs vi befinner oss i så styr den våra tankar, ord och vårt förhållningssätt. Missförstånd uppstår i vår kommunikation med andra om de inte är i samma diskurs. Uttrycket diskurs hör samman med postmodernismen (NE.se>diskurs, 121107).

En diskursanalys är inriktad mot texters innebördsaspekt där språket står i fokus och det har ett bestämt sätt att se på språkanvändningen och fokuserar inte lika mycket på diskursiva relationer. Diskurser påverkar de processer som de ingår i men påverkas också själva, som sagts tidigare så ingår de i sociala fenomen och styrs av vårt samhälle. En diskursanalys är mycket mer än bara en typ av textanalys, den är ett vidare begrepp och analysen inkluderar också exempelvis sociala praktiker, alltså hur vi förhåller eller ställer oss i olika frågor, eller hur vi uppfattar vissa saker (Bergström & Boréaus, 2012:353ff). Diskursanalyser som genomförs inom olika samhällsvetenskaper följer inte någon specifik metodinriktning eftersom det inte finns färdiga mallar för en sådan studie. Analysverktygen väljer man själv (Bergström & Boréaus, 2012:381).

Lärande

Den grundläggande institutionen som samhället har skapat och där lärande skall utövas är skolan, och är kanske det första vi tänker på då vi hör ordet "lärande". Men lärande är en process som leder levande organismer till en varaktig kapacitetsförändring i alla möjliga olika processer och situationer och leder oss framåt i utvecklingen, och är med det ett mycket komplicerat och mångfasetterat begrepp (Illeris 2007:11ff). Under mitten av 1900-talet uppstod en biologisk teoribildning. Detta avser ett synsätt som består i att man förklarar uppkomsten av handlings- och reaktionsmönster utifrån funktionen de har i den biologiska utvecklingen eller i den individuella anpassningen till en speciell livsmiljö. Då man studerar djurs beteende talar man om etologi men

studiet utav människors beteende hamnar istället inom ramen för beteendevetenskaperna dit bland annat psykologin räknas. Många forskare har dock studerat människan med etologiska metoder och en biologisk grundsyn, vilket inte alltid varit accepterat. Förändringar har ändå skett inom debattklimatet de senaste 20 åren och ”den gröna sociologin” som är en riktning inom sociologin har närmat sig biologin utan att bli överdrivet biologisk. Genom att vara ekologisk är den väl anpassad till samhällsklimatet och blundar inte för att vi som art håller på att förstöra våra egna livsbetingelser (Egidius, 2001:144ff). Därför är det värt att studera vårt beteende utifrån ett djuriskt och instinktivt synsätt, vilket forskare gjort och som kommer tas upp under nästkommande huvudrubrik.

En pedagog som också intresserat sig för naturens rum och vårt djuriska arv är Maria Montessori (1870-1952), grundaren till montessoripedagogiken som gav ut sina böcker i pedagogik under 1900-talets första hälft. *Il segreto dell'infanzia* gavs ut för första gången på svenska 1936 under titeln *Barndomens gåta*. Montessori belyser bland annat vårt naturliga ursprung i sin pedagogik och kopplar moderns instinkter med djurmödrarna i naturen och att den varelse som föds inte bara är en fysisk kropp, utan den är också en själslig varelse med många funktioner utöver sina kroppsliga organ. Den lilla människan föds inte till en naturlig omgivning som djuren i skogen, utan till människolivets civiliserade omgivning. Det är en främmande värld vi föds in i, byggd av människan på bekostnad av naturen. Det är i naturen som vi kan ta lärdomar och se att naturens skyddande och förutseende drifter bara fungerar när djuren är fria att följa sina instinkter. Vi kan se att vildsvinens moder är den ömmaste av mödrar, medan suggan i våra ladugårdar ofta äter upp sina egna ungar. Om vår omgivning inte är beredd att ta emot våra barn så är dess själsliga liv utsatt för ständig fara. Barndomen som ju är under utveckling består av känsliga perioder då vi är särskilt mottagliga för vissa egenskaper och färdigheter. Den kortvariga mottagligheten varar under en begränsad tid av uppväxt och känsliga perioder. Omvärlden i sig har ingen direkt uppbyggande inverkan på våra färdigheter, men den tillhandahåller det nödvändiga hjälpmedel som behövs för vår själsliga tillväxt. När något i vår omgivning hindrar oss i vårt inre hemliga arbete, vår utveckling, så får detta ofta konsekvenser i form av ökad meningslös och rastlös aktivitet. Att vistas ute ger barnen många intryck att bearbeta. Även mycket små barn uppskattar att skåda ut över trädgårdar där allt tillsammans bildar ett levande panorama. När barnen börjar gå och röra på sig behövs det föremål i omgivningen som lockar till aktiviteter. Många gånger är inomhusmiljön anpassad efter de vuxna och inte alltid lämpad för barnens intressen (Stenberg, 1998).

Inlärningspsykologi

Då människan är en varelse med egen tänkande förmåga är hon inte heller helt pålitlig. Det går inte att dra alla individer över en kam och säga hur någon kommer att reagera eller tillgodogöra sig information och nya erfarenheter. Det är många olika faktorer som spelar in då få beteenden på något vis skulle vara programmerade i hennes hjärna och det är svårt att säga exakt vad som är bäst för vem då vi alla fungerar olika och har olika förutsättningar, vilket ofta märks på barn och elever i olika situationer. Behaviorismen betonar lärande som en förändring av de beteenden som man kan iakttaga, de yttre beteendena. Kognitivismen betonar istället en elevs inre processer i lärandet och den sociokulturella teorin menar att lärande sker i den sociala praktiken. För att förstå lärande måste man betrakta alla dessa sidor (Dysthe, 2003:33). Sociokulturell teori om kunskap och lärande är inte någon entydig storhet som menar att det finns en sociokulturell inläringsteori utan den syftar på olika riktningar och betoningar (Dysthe, 2003:32). De tre mest ledande inläringsteoretikerna inom den sociokulturella teorin är John Dewey, Georg Herbert Mead och Lev S. Vygotskij. Enligt dem är det den gemenskap som individen är en del av som är själva utgångspunkten för lärande och är idag en populär teori (Dysthe, 2003:8). Just ordet socialkultur syftar på att vi alla är förankrade i en kultur och en gemenskap. Detta gör att vi alltid är påverkade av vår kulturförankring då vi handlar och tänker i olika situationer. Med detta menas att vi inte kan studera lärande som ett isolerat fenomen i individens mentala aktivitet utan man måste titta på hela kontexten för att kunna förstå vad det är som hämmar och främjar en individs lärande (Dysthe, 2003:9). Lärande sker alltså ständigt och överallt och det är framförallt genom att interagera med andra som barn får reda på vad en kultur handlar om och hur man skall uttrycka sina värderingar (Dysthe, 2003:9). I det sociokulturella perspektivet, som bygger på en konstruktivistisk syn på lärande, är det språk och kommunikation som är själva förbindelseledet mellan individuella mentala processer och sociala läroaktiviteter (Dysthe, 2003:10). Detta gör att interaktion och samarbete är helt avgörande för vårt lärande och inte bara är ett positivt element i läromiljön (Dysthe, 2003:41). Det är genom våra sociala konstruktioner som vårt mentala liv tar form i växelverkan mellan vad vi redan vet och vad nytt vi lär (Egidius, 2001:148). Ett begrepp som Vygotskij införde i det pedagogiska tänkandet är ”mediering”, eller förmedling, som används om alla typer av stöd eller hjälp i läroprocessen antingen det är personer eller verktyg. Det är kombinationen av personer och redskap som skapar helt nya och utökade kognitiva och praktiska potentialer för lärandet (Dysthe, 2003:45). ”Redskap” eller ”verktyg” betyder i det sociokulturella läroperspektivet de intellektuella och praktiska resurser som vi har tillgång till och som vi använder för att förstå omvärlden och för att handla (Dysthe,

2003:45).

Genom att ha socialt organiserade aktiviteter, interaktion, skapas mening, kunskap och förståelse. Därigenom är en av skolans viktigaste uppgifter att skapa miljöer där barnen får kommunicera och vara aktiva i olika situationer, både psykiskt genom hjärnarbete och fysiskt vid t ex lek som är ett positivt bidrag i inlärningsprocesserna (Dysthe, 2003:16;52).

Begrepp

Natur – Landskapet är inte synonymt med naturlandskapet (skogen). Landskapet är det stora rum där allt levande möts och formar sina liv. Landskapet är vår verksamhet och innefattar inte bara naturen utan också kulturen. Stadslandskapet, industrilandskapet och landsbygden bär alla spår av liv och natur (Dahlgren & Szczepanski, 2004:22). Naturen är inte begränsad till bara biosfären, som är det rum runt jorden som innesluter allt liv, utan också geosfären (marken), hydrosfären (vattnet) och atmosfären (luften) räknas alla hit (Andersson, 2008:81, Persson & Persson, 2007:19).

Miljö – betyder ”mitt” från latinets *medius locus* och syftar på det vi står mitt i, men omfattar allt omkring oss, det vill säga, vi och vår omvärld (Persson & Persson, 2007:19).

Utomhuspedagogik – utemiljön är inte bara ett rum för lärandet, det är också där man kan tillhandahålla innehållsliga strukturer i form av natur- och kulturspår, former, färger, dofter, smaker och sinnliga upplevelser och erfarenheter. Den kunskapen kan man inte få i bokliga och bildliga klassrumskontexter. Utomhuspedagogiken sammanlänkar olika dimensioner hos lärandet; det språkliga, estetiska, känslomässiga, biologiska och det kulturella (Dahlgren & Szczepanski, 2004:10).

Lärande – är en process som resulterar i beteende-, åsikts- och värderingsförändringar hos en människa. Lärandet har ägt rum då en person kan förhålla sig till situationer på ett nytt sätt. Barn lär hela tiden (Kragh-Müller, 2012:19).

Djur – tillhör ett stort rike med organismer som uppvisar liv av något slag (NE.se >Djur 121107). Syftar i det här fallet till störst del på husdjur av olika typer, men även djuren som vi ser ute i naturen (däggdjur, insekter, fåglar och fiskar) har sin givna plats.

Barn – behandlas här i olika åldrar. Allt från förskole- till grundskole/gymnasieålder.

Diskurs – betyder ungefär samtal och syftar på helheten hos sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp. De ingår i sociala fenomen och styrs av vårt samhälle.

Tidigare forskning

Djuren i människans liv

Det har alltid funnits ett förhållande oss människor och djur emellan men det började utvecklas på allvar för mer än 10.000 år sedan då vi insåg att vi kunde tämja och domesticera djuren. Vi lärde oss att dra större nytta av djuren än bara äta dem och klä oss i deras skinn (Odendaal, 2000:276). John Locke (1632-1704) var en filosof under senare delen utav 1600-talet och redan där kan man i en av hans publikationer från 1699 läsa att djur är bra för framförallt barns sociala utveckling. Djuren kunde bland annat, enligt Locke, bidra till att barn lärde sig känna ansvar för andra. Under 1700-talet använde man djur för att just förbättra barns sociala förmågor men de användes också under behandling av psykiskt sjuka människor. Det var även under 1700-talet som filosofen och författaren Jean-Jaques Rousseau (1712-1778) skrev om synen på barndomen och uppfostran i sin bok Emile där han syftar till att skapa det han kallar "den naturliga människan". Genom att man som människa realiserar sin inre bestämelse, sin natur, kan hon bli en fri människa. Detta utvecklades vidare under 1800-talet och djuren var ett rätt vanligt inslag på bland annat mentalsjukhus i England. Under 1900-talet däremot blev istället diskussionerna kring djur i vården sparsamma men introducerades igen under den senare hälften, utav Boris Levinson (Serpell, 2000:12, NE.se >Rousseau 121021, NE.se >Locke 121021).

1969 gav Levinson ut den första boken inom ämnet om hur djur kan användas i vården som en del utav det terapeutiska arbetet. Den heter *Pet-oriented child psychotherapy* och var startpunkten på arbetssättet som idag benämns med förkortningen AAT, vilket står för Animal Assisted Therapy. Arbetssättet har idag utvecklats en del men man refererar oftast till Levinson i alla fall och man använder AAT inom många olika områden, bland annat inom kriminalvården, psykiatrin, vid vård av äldre, barn med autism, på barnsjukhus och även inom skolvärlden. Djuret används här som ett arbetsredskap och medhjälpare vid olika typer av målinriktad terapi då djuret skall vara en integrerad del av arbetsprocessen. Djuret som används ska ha blivit utbildat inom sitt område enligt ett speciellt program och genomgått tester för att visa om det uppfyller de kriterier som krävs för att få hjälpa till. Den som leder djuret skall också vara utbildad inom just metoden AAT, gärna också vara terapeut, socionom, lärare, sjukgymnast, arbetsterapeut, sjuksköterska eller liknade (Carlsson, 2006:3ff, PetPartners.org>about us, 121021). Störst är metoden AAT i USA vilket också är ursprungslandet. Ledande inom denna terapi är organisationen Pet Partners som bildades 1977 av akademiker från humanmedicin- och djurmedicinområdet. Då kallade de sig för Delta Foundation,

men har sedan dess bytt namn två gånger, först till Delta Society och nu till Pet Partners (PetPartners.org, 121021). Efter stort genomslag bildades också år 1990 organisationen IAHAIO (the International Association of Human-Animal Interaction Organizations) vilket är det internationella intresseförbundet för organisationer och föreningar som jobbar med relationen mellan människa och djur. Deras mål är att kunna samla alla organisationer och föreningar för att kunna sprida och gynna forskningen, främja utbildning och dela information. IAHAIO har utarbetat många riktlinjer för verksamheter där djur används som terapiredskap. 2001 kom t ex The IAHAIO Rio Declaration som gäller just djur i skolan efter att alla medlemmar från hela världen samlades i Rio (PetPartners.org, iahaio.org>about us>history, 121021). 2010 hölls det också en konferens i Stockholm som var den tolfte konferensen i ordningen som hållits av IAHAIO. Konferenserna hålls vart tredje år och då samlas de mest yrkesverksamma och främsta forskarna inom området för att tillsammans sprida kunskap, i det här fallet om just djurens positiva inverkan på människan, både individuellt och på samhället i stort. Varför konferensen hölls just i Sverige är för att vi har världsunika lagar som skyddar djuren och en god syn på djuren. Bland annat tycker sig 98 % av alla djurägare se sitt djur som en familjemedlem. Kanske är det en stor anledning till att vi inte har herrelösa hundar i vårt land. Vilket är något många andra länder har stora problem med (SKK.se >om skk>kampanjer och evenemang>IAHAIO, 121021).

I Sverige verkar framförallt Manimalis med att öka befolkningens kännedom om sällskapsdjurens positiva betydelse för oss, vilket är en fristående ideell organisation. De arbetar för att öka vår kunskap om djurens positiva ekonomiska, psykologiska, fysiologiska och sociala effekt på den enskilda människan och på samhället i stort. Enligt Manimalis ligger Sverige långt efter många andra länder som USA, England och Frankrike när det gäller att ta tillvara djurens positiva effekter på oss människor (Manimalisrapporten, 2009:6).

Metod och material

Det valda verktyget för denna uppsats undersökning är diskursanalys och bygger på en analys utifrån olika teman inom valda ämnen som presenteras här under.

När man i dagligt tal pratar om diskurser menar man att vårt förhållande till verkligheten uttrycks genom olika diskurser och att dessa är föränderliga eftersom de är sociala fenomen. Man kan säga att vi är fångar i diskurserna eftersom de styr våra tankar, vårt språk och vårt förhållningssätt till saker och ting. Diskurserna är inte skrivna i sten, utan de är föränderliga över tid och styrs av våra olika kulturer. Ibland uppstår missförstånd mellan människor, på grund av att vi i vår kommunikation inte alltid styrs av samma diskurs och har samma uppfattningar. Diskursanalysen är en variant av textanalys. Den är ofta inriktad mot texternas innebördsaspekt där det är språket som står i fokus. Diskursanalysen fokuserar inte alltid bara på just texten utan man har under analysen med i beräkningarna hur vi t ex ställer och förhåller oss till olika frågor och hur vi uppfattar det skrivna. Ofta anses diskurser vara en gränssättare som bestämmer vad som får sägas och av vem, eller så uppstår det en kamp om meningsskapande. Vilket som, så blir följderna ofta att det handlar om makt eftersom diskursen styr vad som är tillåtet och tänkbart. Som sagts tidigare så finns det inte någon specifik metodinriktning med givna mallar när man gör en diskursanalys, utan dessa konstruerar man själv för den specifika studien (Bergström & Boréus, 2012).

För den här studien används åtta teman som alla kan kopplas ihop med barn och natur utifrån min fråga kring djur som pedagogiskt redskap i barnverksamheten. Jag kom fram till dessa åtta teman efter att jag grundligt genomgått artiklar och databaser i ämnet. Utifrån de 27 källorna som jag valde ut kom jag sedan fram till åtta övergripande teman för att avgränsa mig och få ett fokus vid mitt urval av texter. De teman jag har valt är de mest relevanta för att bäst täcka in målen i läroplanen och samtidigt besvara mina frågeställningar. Mina teman har även hjälpt mig att begränsa studiens omfattning. De 27 källorna har sedan kompletterats med andra källor inom ämnet för att ge styrka åt temana. Materialet som används för att bygga upp temana och besvara dem är alla någon form av text som producerats av forskare i olika ämnen, statligt publicerade verk och läroböcker. Även mindre undersökningars resultat har fått ge bidrag eftersom de alla speglar olika föreställningar som vi har i samhället inom ramen för min uppsats.

De valda temana som kommer behandlas och vilka uppsatsen kommer utgå från är;

- **Biophilia**, vilket är en teori om varför människan tycker om naturen

- **Anthrozoologi**, läran om människa- och djurinteraktionen
- **Djur och barn**, vad forskningen säger
- **Döden, stress och ensamhet**, hur djuren skulle kunna hjälpa barn psykologiskt
- **Djur som pedagogiskt verktyg**, vad man som lärare skall tänka på både när det gäller barnen, och djuren
- **Hinder med djur i verksamheten**, vad som kan vara problematiskt
- **Utevistelse**, om vi vinner något på att byta ut de vanliga klassrummen och läroböckerna i verksamheten
- **Hållbar utveckling**, vad som menas med det och varför det skulle vara bra

Diskursanalysen bygger på en Foucaultinspirerad analys med inriktning på förändringar i vårt synsätt. Här är det inte nödvändigtvis det talade språket eller det skrivna som står i fokus för analysen. Utan här inriktar man sig mer på hur texten integreras i en social praktik som syftar på olika handlingsmönster och ställningstagande i olika sammanhang som bygger på olika sociala normer och regler (Bergström & Boréus, 2012).

Analysen är sedan gjord utifrån ett diskursivt vis, hur vi tänker på denna interaktion idag och vad forskningen har kommit fram till och hur det skulle kunna se ut och fungera. Textanalysen har för mig varit den bästa metoden då jag ville studera många olika textkällor och kände att det skulle ge mig mest då mina kunskaper inte varit allt för stora i ämnet. När man genomför en textanalys tillgodogör man sig en bredd av olika teorier. Denna bredd gör att undersökningen blir objektiv och inte färgad av en enskild persons åsikter. En intervjustudie hade kunnat vara en bra metod men kräver att man är väl insatt i ämnet innan man skapar sin intervjumall och påbörjar sina intervjuer. Om en intervjumall skapas utan tillräckliga förkunskaper riskerar man att mäta andra saker än vad som var avsett från början med undersökningen med låg validitet som följd (Dalen, 2008).

Källkritisk bör man alltid vara och jag har varken överdrivit eller skönmålat mina källor. Inte har jag heller tonat ned viktiga problem som kan uppstå, som t ex allergierna vid en undervisning med levande djur som instrument då jag tycker att det är en mycket relevant sida av interaktionen med djur. Källorna har för mig varit de rätta, även om jag gärna velat ha texter och annat som jag inte kunnat få tag på med tanke på förutsättningarna jag hade för uppsatsen. Antagligen skulle någon annan också komma fram till samma resultat som jag har gjort i den här uppsatsen om analysen

gjordes om. Däremot tror jag att ämnet djur och barn ligger i tiden, vilket gör att forskningen kommer öka och därmed också antalet källor.

Analys

Biophilia

Den amerikanska zoologen Edward O Wilson introducerade med sin bok *Biophilia* 1984 teorin med samma namn. På svenska kallas teorin biofili och kan översättas till ”*kärlek till liv*” eller ”*levande system*” och med detta menar han att människans relation till djur och natur kan förstås utifrån ett biologiskt behov. Det här behovet, menar Wilson, är integrerat i människans utvecklingsprocess och är nödvändigt för vår fysiska och mentala utveckling. Om vi bejakar detta behov så ökar våra chanser till personlig tillfredsställelse och mening (Kellert, 1993:20ff, Kahn, 1999:9ff, Naturvårdverket, 2006:21, Andersson, 2008:51).

Den här teorin skulle kunna förklara varför det ibland finns väldigt starka band mellan ägare och husdjur, eller varför många människor vill vistas ute i naturen eller ha blommor hemma som man kan pyssla om, eller varför vi gillar att ha tavlor hemma på väggarna med naturmotiv eller naturinspirerade inredning. Teorin menar också att den mänskliga hjärnan är skapad att ta in former av liv och att detta har betydelse för vår kognition, tillfredsställelse och hälsa. Enligt teorin måste man se till alla aspekter av övrigt liv, även enkla saker som att ha möjlighet att titta ut genom ett fönster (Kahn, 1999:12ff, Katcher, 2000:461ff).

Flera utav mina källor som jag tagit del av har visat på att naturliga miljöer är viktiga för oss vilket stärker teorin. Naturen fungerar både blodtryckssänkande och har en avslappnande effekt på våra kroppar (Granberg, 2000), vilket det kommer mer om längre fram. Förklaringar på varför vi mår bra av att titta ut genom fönster eller in i vackra akvarier enligt den här teorin, är bland annat att det skulle ligga i vårt ursprung och till hur vi levde innan det moderna samhället utvecklades. Människans hjärna är utvecklad i en biologiskt styrd värld, inte i en modern värld styrd av maskiner och byggd av slät, hård betong. Vår hjärna har alltså inte utvecklats med det moderna samhället och glömt bort de inlärdade beteendena och reglerna som vi har med oss i bagaget sedan urminnes tider (Kahn, 1999:9ff, Ulrich, 1993). Motsatsen till biofili förklaras av teorin biofobi, vilket istället syftar på den omedelbara reaktionen av obehag som t ex spindlar eller ormar ibland frambringar hos vissa individer. Den skräcken förklaras genom att komma från djupet av det undermedvetna utan att passera intellektet och man tror att reaktionen är ett arv från vår mänskliga historia och anses ha hjälpt oss överleva giftiga och farliga saker (Ulrich, 1993).

Jag nämner här också att Edward O Wilson även var redaktör för boken *Biodiversitet* som utkom 1988 och införde begreppet ”biologisk mångfald” som nu under 2000-talet fått mycket ökad uppmärksamhet allt eftersom klimatfrågan och begreppet ”hållbar utveckling” blivit mer aktuell, (NE.se> Edward Wilson, 2010:21), vilket jag kommer att ta upp som ett tema längre fram.

Anthrozoologi

Forskningsområdet för människa-djurinteraktionen saknar idag en gemensam bas men kallas för anthrozoologi. Det är tvärdisciplinära forskargrupper från humanvetenskaperna, etologin och biologin som samverkar i den här forskningen ([anthrozoology.org>about us](http://anthrozoology.org/about_us), 121021). Margareta Håkansson (2010) skriver vad man kommit fram till inom detta område. Hon berättar att djur anses påverka människor genom direkt och indirekt påverkan. Den direkta påverkan sker dels genom beröring, fysisk aktivitet och emotionella känslor. Positiva effekter menar hon har påvisats vid åsynen av djur, med närvaro av djur i den lokal som människan vistas i samt när man betraktar bilder av djur. Studier har konstaterat att stress absolut minskar. Det beskrivs hur puls och blodtryck sänks, man får en lägre halt av cortisol men högre halter av oxytocin och immunoglobulin A. Därav ökar lugnet och avslappningen i kroppen och ångest dämpas istället.

Håkansson menar vidare att den indirekta påverkan sker genom det sociala stödet som djuret ger människan, den sociala roll man får i samband med att man sysslar med och intresserar sig för djuret och gemenskapen runt detta intresse. Vidare medför djurkontakten en speciell livsstil. I USA har ca 75% av alla barnfamiljer sällskapsdjur, i Sverige har vart fjärde hushåll sällskapsdjur. Då barn beskriver de tio viktigaste personerna i sitt liv, inkluderar de två till tre djur. Relationen med ett sällskapsdjur är ibland både långvarig och rymmer alla livets skeenden, från födelse till död. Sällskapsdjuren ger oss livsviktiga möjligheter att få erfarenheter av separationer och sorgearbeten i samband med att deras liv är kortare än våra, men de är också stöd vid sorgen då vi utsätts för svåra livshändelser (Håkansson, 2010:1ff).

Djur och barn

Studier som gjorts på vad just djur kan tillföra barn är inte allt för många och har varit svåra att hitta. Den forskning som finns verkar mest rikta sig till barn som på något sätt är sjuka eller har funktionshinder. Där visar forskningen på att barn som har det svårt utvecklas väldigt positivt då de umgås med djur. Vad djur kan ge barn i vanliga klassrum verkar alltså inte vara lika välstuderat. Vad

djur och miljön som de oftast vistas i kan tillföra människan i stort är däremot mer undersökt, vilket avsnittet om Anthrozoologin visade. Man vet att djur har en positiv inverkan på oss, de är individer vi kan lägga tid, kärlek och andra känslor på.

Just barns sociala utveckling vet man kan påverkas av kontakten med djur. Barn som har regelbunden kontakt med djur mognar fortare än andra barn som inte har det. Det har också tydligt visat sig att dessa barn har lättare för att anpassa sig till de sociala mönster som finns i samhället. De tar också lättare kontakt med andra människor och uttrycker sig på ett bättre sätt än barn som inte har kontakt med djur på samma höga nivå (Melson, 2001, Folke-Fichtelius, 1995, Höök, 2010). Många människor talar nämligen gärna verbalt till djuren då de ger oss en känsla av förståelse tillbaka. Just barn tycker om att tala med djuren då de inte behöver tänka på hur de ska uttrycka sig. Inte behöver man följa alla språkregler heller som finns för att uttrycka sig korrekt. Att som barn få tala till ett djur gör att barnet får utlopp för sina känslor och ger barnet en känsla av en förtrolig dialog då djuret inte bedömer barnet. Eftersom djuren inte svarar oss verbalt, måste man lära sig läsa av deras kroppsspråk. Barn som övat på detta har lättare för att sätta sig in i andra människors känslor och deras emotionella förmåga ökar (Leicht Madsen, 1999, Melson, 2001). Barn för också gärna över mänskliga känslor och egenskaper på djuren och sedan kommer de på vad det är som skiljer oss och djuren åt. Då utvecklas barnets identitetsutveckling och de får en starkare identitet genom förståelsen av sig själv (Leicht Madsen, 1999). Djur ses också ofta som könsneutrala och kan rubba normativa könsroller som vi har då det är fullt tillåtet för en pojke att visa känslor och ömma för ett litet djur, samtidigt som en flicka får leka tuffa lekar (Folke-Fichtelius, 1995, Höök, 2010).

Som sagts tidigare så minskar djuren vår stress och sänker vårt blodtryck. Den fysiska beröringen gör att det frisätts oxytocin i våra kroppar och vi känner glädje. Endorfinerna ökar då i kroppen och vi känner ett välbehag. Socialt är de också utmärkta kamrater. Barn som däremot har svårt med kompisrelationer och har lätt för att bli våldsamma brukar visa ett elakt beteende gentemot djur. Det finns uppgifter om att det finns ett samband mellan våld i nära relationer och djurmisshandel. Det är viktigt att som vuxen alltid vara närvarande och uppmärksam på vad som händer och det är även vi vuxna som påverkar relationerna som barnen har till djuren (Melson, 2001, Folke-Fichtelius, 1995, Manimalisrapporten, 2009).

Det finns flera olika sporter och andra aktiviteter som involverar barn med djur. Den populäraste sporten med djur involverade verkar, enligt Riksidrottsförbundets statistik från 2011, vara

ridsporten. För flickor mellan 13-20 år ligger den som nummer två i ”populäraste idrotterna” och är med den platsen Sveriges näst största ungdomsaktivitet för flickor. För både pojkar och flickor är ridsporten den tredje populäraste föreningsidrotten (RF.se>forskning & fakta>aktuellt om barn-& ungdomsidrott, 121021).

Djur som pedagogiskt verktyg

Det första mötet med djuret eller djuren bör alltid vara positivt. Som pedagog ska man visa sig intresserad och dela med sig av och samtidigt ge positiva erfarenheter åt barnet, och åt djuren också, för bästa samspelet (Folke-Fichtelius, 1995). Våra tama djur innebär ett stort ansvar och de behöver omsorg. Det finns inte heller alltid tid att ha djur och som pedagog är man ju antagligen redan sysselsatt med många andra arbetsuppgifter. Det är också mycket viktigt att välja rätt djurindivid då man arbetar med barn. Eftersom barn också gärna binder starka band till djur kan det innebära stor sorg då djuren avlider (Norling, 1990). Genom djuren kan vi dock försöka förstå livet på ett konkret sätt. Vi kan på ett naturligt sätt prata om t ex födelse, fortplantning och död. Djuren har också egenskaper som vi på ett pedagogiskt vis kan dra nytta av. Djur visar gärna glädje, omtanke och andra beteenden. Alla beteenden är dock inte roliga, t ex kan man se mobbning hos vissa djurgrupper som höns men det går ju att prata och diskutera det också och fundera på hur den utsatta individen antagligen känner sig (Höök, 2010, Folke-Fichtelius, 1995). Att använda djuren som förmedlare går att finna många exempel på, bland annat går det att genom djuren tala om känslor och knyta kontakt med barn som annars kanske inte vill. Djuren öppnar ofta upp för samtal och många barn, som sagts tidigare, talar gärna till djuren (Höök, 2010, Norling, 1990).

Idag är barns intresse för tekniska medel mycket starkt och det är viktigt att som pedagog använda sig av utomhusvistelsen och de tekniska materialen på ett sätt som gör att de förstärker varandra. Det är viktigt att som pedagog inte låsa sig vid tanken på att djur och natur bara hör hemma utomhus, att datorn bara står i klassrummet och att de inte skulle höra ihop. Det är bättre att integrera barnens intresse för tekniska medel i utomhusvistelsen och i samspelet med djuren. Effektiviteten ökar ju fler sinnen som används. Söka kunskap kan man mycket väl göra på internet och att filma och fota det man upplevt ute brukar vara mycket uppskattat (Forssman Thullberg, 2007).

Att djur bidrar till glädje och får mycket uppmärksamhet av barn är känt men vad en hund kan bidra med genom att bara ligga i ett hörn inne i ett klassrum är inte lika välkänt. Studier har gjorts, bland

annat där man undersökt elevers sociala intelligens, empati och kognition. I en studie hade man en klass som fick ha en hund i klassrummet under lektionerna i tre månader och en klass som inte fick det. Tester gjordes innan undersökningen startade och efter det att undersökningen var slut. Resultaten visade då att eleverna i hundklassen hade högre tolerans av mångtydighet och empati. Dessutom integrerade eleverna bättre med varandra och testerna visade att aggressionerna hade minskat hos dem (Hergovich, 2002, Kotrschal & Ortbauer, 2003).

Barn pratar mycket och är intresserade av att lära sig språket. I samtal kring djur, vad vi upplever och så vidare, använder vi talet väldigt mycket och kan till och med få barn i terapiarbeten som annars inte alls vill tala att öppna upp sig för den vuxne. Den språkkänsla vi har växer fram i sociala samspel med andra (Svensson, 2009:41) och detta borde ju gälla djuren också, då vi har samspel med och kring dem. Att se djuren som ett verktyg eller använda Vygotskijs begrepp ”mediering” är här inte helt otänkbart.

Döden

Ibland har vuxna svårt att tala med barn om besvärliga saker som födelse, fortplantning och död. Döden torde vara det svåraste eftersom den kan vara väldigt problematisk att hantera. Alla är vi medvetna om reaktionerna som kan uppkomma då någon dör, även om vi alla sörjer individuellt (Fyhr, 1999, Dyregrov, 2007). Förskola och skola kommer alltid komma i kontakt med döden på något vis eftersom ca 3200 barn varje år förlorar någon av sina föräldrar och ca 500 barn dör. Oavsett vem det är som dör så är det viktigt att ha kunskap om barns sorgreaktioner och hur situationen bör hanteras. Många barn visar inte sin sorg på samma sätt som en vuxen men barns sorg kan vara både stark och långvarig (Böge & Dige, 2006, Gyllenswärd, 1997). Som vuxen bör man inte skona barnen från döden genom att inte tala om den. Istället så bör man på ett tryggt och säkert sätt hjälpa barnen att utforska och fråga om döden. Annars kanske deras tankar och funderingar stängs inne och de undviker att tala om dem. Det skulle, enligt författarna, innebära att döden blir ännu mer svårhanterligt och obearbetad för barnen. I naturen kan man som vuxen finna många förslag på att prata om liv och död. Det är viktigt att man som pedagog alltid är konkret och ärlig i sina diskussioner med barnen och förklarar det naturliga kretsloppet på ett förnuftigt sätt som passar barnens nivå (Huntley, 1996). Hemska saker händer, och har alltid hänt. När det väl händer behöver man inte dras med mer smärta och chock än vad själva döden innebär. Det kan vara jobbigt att prata om det och förstå, men hör livet till. Djurens död kan även den vara svår att hantera och det

kan bli rätt problematiskt då barn kommer på vad det är som under vissa måltider ligger på deras tallrikar. Diskussionerna tycker jag gott att man kan ta på ett pedagogiskt vis och förklara varför det är som det är. Problemet kan vara moraliskt svårt då man i ena stunden vördar daggmasken på gatan och i nästa äter kycklingen, alltså att liv skulle ha olika värde för oss. Döden har alltid varit, och kommer nog antagligen alltid att vara svår. Både att förstå och hantera. Det finns också studier enligt Manimalis (2009:27) som visar på att terapihundar kan hjälpa barn efter trauman då de genom fysisk kontakt och närhet får barnen att ge uttryck för sin sorg då de har förtroendefulla samtal med hundens hjälp.

Stress och ensamhet

Att växa upp och blir stor kan vara stressande men precis som alla människor hamnar också barn i situationer som kan vara mer stressande än andra. Speciellt nya situationer kan vara jobbiga, t ex byte av skola och klass. Genom att då umgås med djur, som besitter en avstressande förmåga då de får våra kroppar att utsöndra oxytocinet, får de barn att behärska och acceptera nya situationer fortare än vad de annars gör. Känslan av att vara ensam infinner sig inte heller då man har ett djur vid sin sida. Inte växer man ifrån djuren heller, ingen blir helt enkelt för gammal för ett djur (Leicht Madsen, 1999, Melson, 2001). Ju fler gemensamma intressen man har med andra människor, ju mer har man att tala om. Djur är, som sagts tidigare, ett sådant intresse som öppnar upp för samtal och sociala aktiviteter. Vilket binder ihop grupper av människor och kanske välkomnar någon ny på ett mer intresserat vis.

I en psykologiexamensuppsats från Lunds universitet 2009 med titeln *Barns upplevelser av att må bra (...)* framkommer det genom intervjuer med barnen att djur verkar ligga dem varmt om hjärtat eftersom djuren nämndes av flertalet barn under intervjuerna. De intervjuade menade att de tyckte om djur och de djuren som de främst pratade om var hundar, katter, hamstrar, kaniner, olika reptiler och hästar. Enligt barnen mår man bra då man slipper det man mår dåligt av och det är viktigt att ha kul för att kunna må bra. Relationer med olika människor och djur fick barnen att må bra och djuren räknades som familjemedlemmar. När man får klappa och gosa med djuren, då mår man bra (Löwenmo & Scherman, 2009:31ff). Även större rapporter visar på ökad livskvalitet hos människor som umgås med djur. Djuren inbjuder till aktivitet, vilket t ex motverkar övervikt. Just specifikt hundägande verkar vara den vanligaste formen att hänvisa till då man ofta aktiverar sig med sin hund och den anses också tillföra ägaren en social säkerhet (Manimalisrapporten, 2009:24).

Ibland kan det vara stressande att lära sig nya saker, speciellt om man hamnar på efterkälken och inte lär sig i samma takt som alla andra och man kan lätt känna sig utanför och ensam. I Norge har man lässtödjande hundar som hjälpmedel för barn som har svårigheter med att läsa. Det är Norges center för anthrozoologi som testat detta och kallar det för READ (the Reading Education Assistance Dog). Man anser här att hundarna ger ett så pass positivt stöd till barnen att projektet är ett lyckat sådant (Manimalisrapporten, 2009:17).

Hinder med djur i verksamheten

Ett stort problem med djuren är deras fysiska kroppar, vilka kan ge upphov till allergi hos oss människor. När vår kropp reagerar med olika slags inflammationer som klåda i huden eller svullna slemhinnor är det tecken på allergi vilket är en typ av överkänslighet. Det är vårt immunförsvar som börjar bete sig annorlunda och man kan säga att det har blivit övereffektivt och börjar reagera på sådant vi annars aldrig skulle reagera på.

I miljön som vi rör oss i finns det cirka fyra miljoner kända och beskrivna ämnen och av dem är minst tusen allergiframkallande. De ämnen som vår kropp, vårt immunförsvar, reagerar på kallas för allergen. Ett allergen är en speciell typ av antigen, vilket är ett ämne som vårt immunförsvar reagerar på och tycker är kroppsfrämmande. Dessa allergener finns precis överallt eftersom de är en del av vår vardag. Det är när vi träffar och skaffar oss en upprepad kontakt med ett allergen som vi ibland utvecklar allergi. Vårt immunförsvar börjar av olika anledningar bygga upp ett försvar och en beredskap mot allergenet, som t ex kan komma från ett pälsdjur. Immunförsvaret börjar tillverka antikroppar som normalt bildas i mycket små mängder men när produktionen blivit onormalt hög så får vi en reaktion. När man nått denna fas så kallas det för att man blivit sensibiliserad och när man blivit det så räcker det med att man träffar på pälsdjuret en enda gång för att allergin skall vara ett faktum (Eriksson & Hedlin, 1999). Allergen från just djur sprids genom deras saliv och svettkörtlar. Dessa allergen sprids sedan vidare i luften då de binder sig med små luftburna partiklar. Genom dessa partiklar sprider de sig lätt i luften och följer med ägare i deras kläder och hår. Allergenen påträffas på sjukhus, skolor och andra miljöer som är djurfria. Undersökningar som gjorts visar inte på entydiga resultat i huruvida en tidig eller sen exponering av pälsdjur skulle hjälpa eller stjälpå risken för sensibilisering eller astma (Eriksson & Hedlin, 1999). Man kan här säga att det verkar finnas två olika skolor där man hävdar olika resultat på studierna.

Ju tidigare ett barn med allergiska anlag utsätts för och exponeras för allergener, miljöförstöringar

eller stress, desto större är risken för att barnet utvecklar allergi, hävdar Eriksson och Hedlin (1999). Enligt en mycket färskare och större studie, Bamse-projektet som fortfarande pågår i Sverige, så kan man bland annat utläsa att barn som inte har ärftliga anlag för allergi och astma mot pälsdjur inte heller utvecklade det då de var små, även om man i familjen hade pälsdjur och ökade riskerna och utsatte barnen för allergenet (folhälsoguiden.se>projekt>bamse, 121106). Eriksson och Bamse-studien verkar rätt vara eniga. Håkanson (2010:4) skriver däremot att husdjur sannolikt är en skyddsfaktor mot allergier och hänvisar till en stor internationell multicenterstudie som jag inte kan få tag på. Hon menar att man där rekommenderar att spädbarn skall få växa upp med husdjur under det första levnadsåret för att på så vis utveckla ett maximalt skydd mot allergiska reaktioner under resten av sitt liv.

Bamse-projektet är en av världens största studier om barnallergier. Här fokuserar man mycket på frågor som rör förhållandet mellan arv och miljö. Barn som vid fyra års ålder uppvisade allergi eller astma visade mest sensibilitet mot timotej, björk och katt (folhälsoguiden.se>projekt>bamse, 121106). Studien visar att vissa har anlag för att utveckla olika allergier och astma och att diverse luftföroreningar försämrar tillstånden och får barn att utveckla olika sorters känslighet. Rökning och trafik är två sådana faktorer. Dåligt inomhusklimat med mögel/fukt/kondens är även de bidragande faktorer (Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond, 2010). Sjukdomar, som astma och allergisk snuva, har ökat i Sverige under de senaste 30 åren. En ökning har framförallt skett bland barn och ungdomar där nära 30% är drabbade. 6% av fyraåringarna och 8% av tolvåringarna i Socialstyrelsens Miljöhälsoundersökning från 2005 har en läkar diagnos på astma. Däremot är det bara 10% av alla vuxna i Sverige som har astma. Kattallergen är mycket vanligt i våra klassrum men allergen från häst leder oftare till mycket svåra allergiska reaktioner (Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond, 2008). Hyposensibilisering är en metod som man använt i cirka hundra år. Det är en metod som ibland används för att behandla allergi. Vid hyposensibilisering mot katt- och hundallergi injiceras ett extrakt framställt av mjäll från djurens päls in i personen med allergi. Processen är tidskrävande och rätt ineffektiv. Den tar också upp till fem år att utföra med ca 10 injektioner varje år och det är inte ens säkert att det fungerar när hela processen är klar. Pollen och katt är lättast att bli av med. Ett vaccin mot kattallergi togs fram för 10 år sedan och har testats på människor och visat på goda resultat. Tyvärr är de stora läkemedelsföretagen inte så intresserade av att driva forskningen vidare då den är mycket kostsam, svår och tidskrävande (Astma- och

Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond, 2012). Allergierna torde ändå vara det största problemet då skolan är en arbetsplats som lyder under många lagar, vilket nämndes tidigare. Alla skall kunna gå till skolan utan att må dåligt och utsättas för sjukdom. Dessutom är det svårt att lösa problemet med vem som skall ta hand om djuren och ha det största ansvaret. Väljer man att ha djur på skolan eller i klassrummen måste man kunna lösa omvårdnaden under lov och helger. En del skolor med stark inriktning på djur löser problemet genom att både pedagoger och föräldrar tar sitt ansvar efter ett journalschema.

Utevistelse

Hur man än väljer att bedriva undervisningen med hjälp utav djur så kommer alltid utomhusmiljön spela en stor roll. Om du så har ett akvarium eller ett terrarium så kommer du vilja inreda det på ett sätt som gör så att det ser ut som en liten bit av naturen. Terapihunden vill gå promenader, hästen betar i hagen och fågeln sitter i trädet. Detta gör att vi hamnar i ett nära samspel med naturen. All vår naturförståelse införskaffas då man lär känna naturen med alla sinnen och måste därför inhämtas ute i naturen. Det är viktigt att låta barnen leka och upptäcka sin omgivning tidigt i livet så att de får en naturlig koppling och känsla för detta område (Johansson, 2004, Stenhammar, 2005). Forskning visar att barnens fria tid och fria rörlighet är mindre idag än för några årtionden sedan och att barn måste leka mer inomhus än utomhus (Engwall & Söderlind, 2003:183ff). Det finns många fördelar med att vistas ute, barnen är friskare, får en starkare fysik och bättre motorik. De har även en bättre koncentrationsförmåga och de har också mindre konflikter och mer fantasifulle lekar med varandra (Granberg, 2000). Just leken är en mycket viktig kunskapskälla, för det är under leken som barn utforskar, bearbetar och experimenterar med allt de kan finna i sin omgivning. De skaffar sig erfarenheter och kunskaper om hur allt ser ut och hänger ihop. Leken hjälper till att utveckla språket, motoriken, kreativiteten, det sociala samspelet, det känslomässiga och intellektuella hos barnen. Den inre kreativiteten och fantasin utvecklas också. Utemiljön kan ses som en levande lärobok i alla ämnen och den fungerar som ett pedagogiskt laboratorium. Genom utomhusvistelsen "tvingas" barnen till ett aktivt deltagande då de utforskar och undersöker allt (Granberg, 2000, Sellgren, 2003).

Som pedagog ska man inte behöva vara rädd och känna att man inte räcker till. Man behöver inte ha svar på alla frågor som dyker upp. Det räcker med att barnen börjat fundera, reflektera och visa intresse för att läroprocessen skall vara igång. Att som liten lära sig om sin närmiljö berikar ens liv.

Där kan man få en förståelse för vad som händer under årets gång, man kan följa årstiderna, man kan känna, se och uppleva väderväxlingarna och lära sig om djur- och växtlivet (Claesdotter, 2006). I en studie från 1997 har man undersökt två lika stora lekvänliga utegårdar till två olika förskolor. Den ena förskolan låg på landsbygden med mycket natur. Den andra förskolan låg i stadsmiljö och hade en innergård konstruerad och byggd av människan. Vid studiens slut visade det sig att barnen på den naturrika förskolan hade mycket bättre koncentration och motorik än barnen i staden. Studien fick kritik och gjordes om några år senare men med flera hundra barn på förskolor i olika miljöer. Återigen fick man samma resultat. Barnen som vistades på de mest naturrika förskolorna hade bättre motorik i alla testmomenten som utfördes och de hade betydligt bättre koncentrationsförmåga. De hade mycket lättare för att lyssna och förstå instruktioner och arbetade mer tålmodigt med uppgifter och visade mindre ofta impulsiva och aggressiva beteenden (Grahn, 1997, Grahn 2003:97ff).

De människor som tidigt lägger grunden för sin relation till naturen har oftare senare i livet också en mer regelbunden nytta av naturens lugnande, stärkande och läkande effekt. Barns vistelse i naturen anses också leda dem till ett engagemang för miljöfrågor och att en hållbar livsstil hos dem väcks (Ottosson & Ottosson, 2006). Utomhuspedagogiken ger barn en mer autentisk erfarenhet än vad beskrivningar i text och bild kan förmedla. Det är i verkligheten som barn skapar egna frågor som de senare vill ha svar på, t ex varför vägarna går där de går? Varför finns det åkrar, ängar, industrier, hästar? Hur såg det ut för 100 år sedan? När man är där kan man läsa landskapens koder på ett helt annat sätt än vad man kan få ut av en text i en lärobok. Utomhusmiljön är alltid en aktuell kunskapskälla med ett rikt material för studier av både nutid, dåtid och framtid. Idén att flytta ut vissa lärandeprocesser från det traditionella klassrummet innebär inte att man måste vistas i skogen istället, utan lärandet kan ske i många olika miljöer för att man skall kunna skaffa sig erfarenheter och sedan reflektera över dessa i olika sammanhang. Att vistas i en miljö under lärandeprocessen där man inte behöver sitta still ökar stimulansen till kroppssensoriken. En neuribiologisk regel för att lärande skall kunna äga rum är en vaken kropp och ju mer vi rör oss och skickar signaler och impulser mellan det limbiska systemet och hjärnbarken, desto högre vakenhetsgrad har vi. Känslan är en viktig aspekt av vårt lärande, det är känslor som hjälper oss att sortera världen och ingen minns utan känslor (Dahlgren & Szczepanski, 2004:10ff). Att elever tappat intresse fort då de undervisas i ämnen eller om saker som inte är relevanta just då märker man snabbt. Hur ska man kunna ge undervisning om vatteninsekter eller om vinterekologi en varm sommardag inne i ett

klassrum, bara för att det passar bättre och känns enklare? Undervisningen och upplevelsen av att vara ute och uppleva det man undervisas i torde engagera eleverna mycket mer och ge dem en personlig beröring (Strotz & Svenning, 2004:36).

Hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling är komplext och har många definitioner. Begreppet har kritiserats för det, men det syftar på att vara en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillfredsställa sina behov, och omfattas av tre olika dimensioner; den ekologiska, den ekonomiska och den sociala dimensionen (Öhman, 2004:13, Gustafsson, 2007:28). Läran om utomhusundervisningen och tillhörande didaktik är en viktig del i utbildningen av barnen för att kunna nå en hållbar utveckling. En förutsättning för detta är att förflytta en del av undervisningssituationerna till utemiljön och därmed öka engagemanget för natur-, kultur-, miljö-, och hälsovårdsfrågor i hela vårt utbildningssystem. Utomhusdidaktiken, som sagts tidigare, levandegör den biologiska och kulturella mångfalden genom att ge barn och elever en sinnlig upplevelse och erfarenhet genom att själva bekanta sig med miljön och inte bara få kunskapen genom beskrivning utifrån berättelse och text (Dahlgren & Szczepanski, 2004:20f). Tänkande och lärande anses alltid beledsagas av någon känsla, ett intresse, entusiasm eller nyfikenhet. När det gäller att engagera sig i den hållbara utvecklingen är det viktigt med en känslomässigt positiv relation till naturen. Om man utgår från Wilsons begrepp biofili, som alla människor anses besitta (se sid 19) så har framförallt yngre barn en förkärlek till att plantera växter och hålla djur i terrarier och akvarier. Där vårdar de sina organismer ömt och sörjer dem när de dör. Genom att bedriva sådana aktiviteter kommer den instinktiva biofilin fram och den positiva känslan utvecklas (Andersson, 2008:51f). Idag finns det anledning till att fråga sig om dagens samhälle motverkar vår biofili, vår kärlek till naturen. Tillgången till natur i städer är begränsad och små barn får inte uppleva naturen på samma sätt som vi tidigare gjort. Barnen får svårt att etablera starka band till växter, djur och platser och om våra emotionella band till naturen försvagas kanske också vår motivation till att lära om olika ekosystem, hur de fungerar och vad det betyder för vår försörjning kraftigt försämras (Andersson, 2008:52). Allt levande i naturen och samhället har en funktion. Människan måste ha ett särskilt ansvar då hon är mycket medveten om den utveckling som hon är en del av.

I Sverige är alla människor aktiva i miljömålen som riksdagen har angett. Speciellt landets skolor

har viktiga uppgifter i detta arbete. De satta miljö kvalitetsmålen ska leda vägen för vår strävan att åstadkomma en ekologiskt hållbar samhällsutveckling (Persson & Persson, 2007:12). Studier som gjorts visar att barn tänker på och oroar sig för djuren och deras välbefinnande. De oroar sig för djuren som råkar illa ut och hur de blir påverkade av miljöförstöringar (Alerby, 1998, doktorsavhandling).

Avslutande diskussion

Djur och natur ingår i ett väldigt stort område och den här uppsatsen belyser bara vissa valda delar inom detta fält. Ju mer man läser och sätter sig in i ämnet, desto mer frågor och funderingar öppnar de upp för. Jag har här valt ett relativt litet område för min textanalys, vilket är en diskursanalys som är inspirerad av Foucaults syn på diskurser. Inriktningen har därmed varit att se sådant som vi kan förändra och inriktar sig på hur vi kan integrera diskursen i sociala praktiker och därmed få oss att se på saker och ting med nya ögon (Bergström & Boréus, 2012). Som sagts tidigare så styr diskurserna som finns i vårt samhälle hur vi förhåller oss till verkligheten och uppfattar vår omvärld men också verkligheten kan i sin tur styra diskurserna, vilket gör dem föränderliga över tid.

Diskurser betecknar en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp och tillsammans så syftar dessa på formen av en helhet av vår uppfattning kring saker och ting, som den moraliska eller religiösa diskursen. Allt vi vet, förstår och kan är föränderligt eftersom diskurserna är det, då dessa är sociala fenomen (Bergström & Boréus, 2012, Thomassen, 2006). Nya idéer behöver få genomslag under en längre tid för att få samhället att öppna upp ögonen för ett nytänkande och ändra sina åsikter och därmed se nya möjligheter.

Analysen som jag gjort har utgått från känslan de flesta av oss har; att djur skulle vara bra för oss på ett eller annat sätt. Jag har här analyserat olika källor inom ämnet och använt mig utav olika teman där djur skulle kunna passa in i skolans värld som ett pedagogiskt verktyg och därmed uppfylla fler funktioner än som rena keldjur. Mina källor är bevisligen övervägande positiva till användandet utav djur i undervisningssyfte men jag har även valt att belysa de hinder som kan uppstå då man arbetar med framförallt pälsdjur, då detta är väldigt relevant för situationen i fråga. Under min studie då jag jämförde dessa 27 texter kunde jag tydligt finna en överordnad diskurs där förhållningssättet till människa-djurinteraktionen är mycket positiv. Dels för att texterna mer än enstaka gånger lyfter fram de kunskapsutvecklande och emotionella vinsterna som djuren kan tillföra barnen i det sociala samspelet. Men också det djuren tillför våra kroppar, i det här fallet barnen, då man har kontakt med djur. Inom det ganska nya forskningsområdet inom människa-djurinteraktionen, anthrozoologin, så framgår det att djur påverkar oss både direkt och indirekt. De påverkar oss genom beröring, aktivitet och emotionella känslor. De har förmågan att minska stress, puls och blodtryck då halten av cortisol minskar och ämnen som oxytocin och immunoglobulin A istället ökar. När vi känner lugn och avslappning i kroppen dämpas känslor som ångest. Djur ger

också ett socialt stöd och en känsla av trygghet (Håkansson, 2010). Då jag sedan tolkat mina källor framgår det att djur kan användas inom flera olika pedagogiska områden, vilka jag sedan byggt upp teman kring. Djur hjälper oss att ta ansvar, vi visar dem omsorg, de ger oss något att prata om och håller oss sysselsatta. Forskning har också visat att barn utvecklar en bättre språkkänsla då de umgås med djur. Djur ger oss även anledning att prata om svåra ämnen på ett naturligt sätt som exempelvis döden eller fortplantning då deras livcykel ofta är kortare än vår. Vidare är barn också medvetna om vad man mår bra av och att det är viktigt att må bra, vilket är en känsla djur anses kunna tillfredsställa (Melson, 2001, Folke-Fichtelius, 1995, Höök, 2010, Leicht Madsen, 1999, Manimalisrapporten, 2009, m.fl.). Med djuren följer ofta naturen som enligt biologen Wilson inte bara är något som tillhör djuren. Enligt hans teori ”biofil” vilket betyder *kärlek till livet*, så skall vi alla besitta känslan och viljan av att uppskatta utomhusmiljön. Man anser inte längre att lärande bara hör till skolans lokaler, vilket ofta är det första vi tänker på då vi konfronteras med ordet ”lärande”. Det är antagligen få vuxna människor i vårt samhälle som är av åsikten att barn skall hållas inomhus i skolans lokaler jämt. (Naturvårdverket, 2006, Andersson, 2008, Katcher, 2000, Granberg, 2000, Ulrich, 1993, m.fl.). Pedagog Maria Montessori, som i början av 1900-talet publicerade ett antal böcker på ämnet, beskrev vikten av det naturliga och att få utlopp för sina känslor då vi föds in i en främmande värld på bekostnad av naturen (Stenberg, 1998). Enligt flera författare (bl.a Dysthe, 2003, Dahlgren & Szczepanski, 2004, Strotz & Svenning, 2004) så är det av största vikt att hålla våra kroppar i rörelse och vara aktiva eftersom vi lättare tar till oss lärdomar och information då. Att vistas ute tillfredsställer oss på många vis både kortsiktigt och långsiktigt. Just då när vi är ute har vi roligt och många minnen som man har från barndomen är just från naturen. Där läggs också en grund och förståelse för naturen vilket förhoppningsvis ger oss ett engagemang i miljöfrågor och kommande framtid. Dessutom menar forskarna att man som äldre kommer uppskatta både djur och natur mer om man bygger upp emotionella band till det som ung, och berikar på så vis sitt liv under lång tid (Granberg, 2000, Sellgren, 2003, Ottosson & Ottosson, 2006 m.fl.). Som pedagog kan man inte förvänta sig att allt detta positiva sker så fort man exempelvis sätter en katt i famnen på ett barn ute i skogen på en stubbe. Man måste vara medveten om att man som vuxen måste vara aktivt närvarande och positiv till att möta djuren och vistas ute, även om förhållandena inte alltid är de rätta och passar just mig (Höök, 2010, Folke-Fichtelius, 1995, m.fl.). Det svåraste med att använda just djur i sin undervisning är allergier och möjligheterna att ansvara för djuren (Eriksson & Hedlin, 1999, Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond, 2012, m.fl.). Om man använder de vilda djuren och

landskapet borde det gå rätt bra, även om pollenallergi är vanligt förekommande. Det blir mer problematiskt då man vill ta in djuren i undervisningen i skolan då pälsallergi är vanligt i det svenska samhället. Just allergi är ett relativt stort hinder och är inget som bör utmanas då alla skall kunna vistas tillsammans utan att må dåligt och allergiker omfattas av flera lagar satta av riksdagen (SFS 2010:800). Däremot bör man komma ihåg att inomhusklimat, speciellt ett dåligt sådant där olika faktorer spelar roll, kan påverka oss negativt också. Som förälder gör man alltid ett aktivt val då man placerar sina barn på förskolor och skolor som många gånger har olika inriktningar. Jag kan idag välja allergiförskola, eller en skola som har nära samarbete med naturskolor av olika slag.

Sammanfattningsvis kan jag i mina källor, utifrån sju av åtta teman, utläsa en övervägande positiv diskurs till att låta barn umgås med djur. Återkommande är utvecklingen som djuren hjälper barnen med inom olika områden då kontakt sker. Barnen påstås utvecklas socialt då de lättare lär sig sociala mönster och deras identitetsutveckling går även den åt rätt håll. Många negativa sidor hos oss försvinner och ersätts istället av våra positiva och glada sidor då vi mår bra av djur och natur. Utomhusmiljön gör oss friskare, vi får en starkare fysik och bättre motorik. Dessutom får vi en vaken kropp då vi är i rörelse, vilket ökar vår koncentrationsförmåga och resulterar i ett framgångsrikt lärande.

Källor och litteratur

Alerby, Eva (1998). *Att fånga en tanke. En fenomenologisk studie av barns och ungdomars tänkande kring miljö*. Doktorsavhandling. Luleå: Luleås tekniska universitet

Andersson, Björn (2008). *Grundskolans naturvetenskap. Helhetssyn, innehåll och progression*. Lund: Studentlitteratur AB

Anthrozoologi.org http://www.anthrozoology.org/about_us (121120)

Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond (2008). *Allergifakta 2008*.

Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond (2010). *Allergifakta 2010*.

Astma- och Allergiförbundet & Stiftelsen Astma- och Allergiförbundets forskningsfond (2012). *Allergifakta 2012*.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012). Diskursanalys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB

Björn, Ingalill (2012). *Pälsdjur passar inte i skolan*. Lärarnas nyheter <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2012/10/04/palsdjur-passar-inte-skolan> (121022)

Bodin, Anna (2012). *Hunden som agerar glädjekälla*. Dagens nyheter <http://www.dn.se/livsstil/reportage/hunden-som-agerar-gladjekalla> (121101)

Borgström, Camilla (2012). *Djur ger livsglädje*. Dagen.se <http://www.dagen.se/vardag/djur-ger-livsgladje/> (121102)

Böge, Per & Dige, Jes (2006). *Möta barn i sorg*. Stockholms utbildningsradio

Carlsson, M (2006). *Djur som verktyg i socialt arbete*. C-uppsats. Stockholm: Stockholms universitet

Claesdotter, Annika (2006). *Naturintresset måste väckas när barnen är små*. Förskolan, nr 3

Dahlgren, L.O & Szczepanski, A (2004). Rum för lärande – några reflexioner om utomhusdidaktikens särart. I Lundegård, Wickman, Wohlin (red.) *Utomhusdidaktik*. Lund: Studentlitteratur AB

- Dalen, Monica (2008). *Intervju som metod*. Gleerups
- Delfinpojken <http://www.dolphinboymovie.com/index.html> (121020)
- Dyregrov, Atle (2007). *Sorg hos barn. En handledning för vuxna*. Studentlitteratur
- Dysthe, Olga (2003). Om samspelet mellan dialog, samspel och lärande. I: Dysthe, Olga (red.) *Dialog, samspel och lärande*. Oslo: Abstrakt forlag
- Dysthe, Olga (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. I: Dysthe, Olga (red.) *Dialog, samspel och lärande*. Oslo: Abstrakt forlag
- Dysthe, Olga & Igland, Mari-Ann (2003). Vygotskij och sociokulturell teori. I: Dysthe, Olga (red.) *Dialog, samspel och lärande*. Oslo: Abstrakt forlag
- Egidius, Henry (2001). *Tio teman i psykologins historia*. Lund: Studentlitteratur AB
- Engwall, K & Söderlind, I (2003). Barn, tid och framtid. I Banér, A (red.) *Barns fritid*. Stockholm: Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet
- Eriksson, N & Hedlin, G (red.) (1999). *Allergi*. 2. Uppl. Lund: Studentlitteratur AB
- Folke- Fichtelius, Maria (1995). *Barn och djur*. Stockholm: Liber utbildning i samarbete med Världsnaturfonden
- Folkhälsoguidens Bamsesstudie <http://www.folkhalsoguiden.se/TextSida.aspx?id=1716> (121106)
- Forssman Thullberg, Suss (2007). *Effektivt användande av IT i skolan: Analys av internationell forskning*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Fyhr, Gurli (1999). *Hur man möter människor i sorg*. Stockholm: Natur och Kultur
- Grahn, P mfl (1997). *Ute på dagis*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet
- Grahn, P (2003). Trädgården – tiden, lusten och varat. I Blücher & Graninger *Finns det rum för barn*. Vadstena: Stiftelsen Vadstena forum för samhällsbyggande
- Grahn, P. (2008). *Terapiträdgården på Alnarp*. Vårdalinstitutets Tematiska rum: Kultur i vård och omsorg
- Granberg, Ann (2000). *Små barns utevistelse – naturorientering, lek och rörelse*. Stockholm: Liber AB
- Gustafsson, Barbro (2007). *Naturvetenskaplig utbildning för demokrati och hållbar utveckling: licentiatavhandling i naturvetenskap med utbildningsvetenskaplig inriktning*. Lic. (sammanfattning) Kalmar: Högskolan i Kalmar

- Gyllenswärd, Göran (1997). *Stöd för barn i sorg*. Stockholm: Rädda barnen
- Hergovich, Andreas, Monshi, Bardia, Semmler, Gabriele & Zieglmayer, Verena (2002). *The effects of the presence of a dog in the classroom*. I Anthrozoös, volym 15 nr 2
- Huntley, Theresa (1996). *Du, barnet och sorgen*. Örebro: Libris
- Håkansson, M (2010). *Hälsoeffekter av sällskapsdjur inkl hästar – vad vi redan vet och vad vi behöver studera*. Vårdalinstitutets tematiska rum: Kultur i vård och omsorg
- Höök, Ingeborg (2010). *Hund på recept. Den professionella vårdhunden*. Stockholm: Gothia förlag
- IAHAIO.org <http://iahaio.org/pages/aboutus/history.php> (121021)
- Illeris, Knud (2007). *Lärande*. Studentlitteratur AB
- Johansson, Stina (2004). *Bland stubbar och kottar – med barnen i mulleskogen*. Visby: Napema
- Kahn, P. H. (1999). *The Human Relationship with Nature. Development and culture*. Massachusetts Institute of Technology
- Karlstein, Monica (2012). *Hundar i klassrummet ska få barnen att läsa bättre*. Aftonbladet, (<http://www.aftonbladet.se/wendela/article15504017.ab>) (121104)
- Katcher, A. H (2000). Animal-Assisted therapy and the Study of Human-Animal Relationships: Discipline or Bondage? Context or transitional Object? I Fine, A. *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practice*. San Diego: Academic Press
- Kellert, S.R (1993). The Biological Basis for Human Values of Nature. I: Kellert, S.R & Wilson, E.O. *The Biophilia Hypothesis*. Washington DC: Island Press
- Kotschal, Kurt & Ortbauer, Brita (2003). *Behavioral effects of the presence of a dog in a classroom*. I Anthrozoös, volym 16, nr 2
- Kragh-Müller (2012). Fri lek och lärande. I Krag-Müller, Orsted Andersen, Veje Hvisted (red.) *Goda lärmiljöer*. Lund: Studentlitteratur AB
- Leicht Madsen, B (1999). *Barn, djur och natur*. Lund: Tiedlund förlag
- Löwenmo, Emelie & Scherman, Teresa (2009). Barns upplevelser av att må bra – en intervjustudie som utgår från 6-7-åringa barns livsvärldar. Psykologixamensuppsats. Lund: Lunds universitet
- Manimalisrapporten (2009)
http://www.lj.se/info_files/infosida31957/manimalisrapport_2009_pdf.pdf (121120)
- Melson, G. F. (2000). Companion Animals and the Development of Children: Implications of the Biophilia Hypothesis. I Fine, A. *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations*

and guidelines for practice. San Diego: Academic Press

NE.se Biologisk mångfald http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/biologisk-m%C3%A5ngfald?i_h_word=biodiversity (121021)

NE.se >Diskurs <http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/diskurs> (121107)

NE.se >Djur <http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/djur> (121107)

NE.se >Edward O. Wilson <http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/edward-o-wilson> (121021)

NE.se >Rousseau http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/jean-jacques-rousseau?i_h_word=rousseau (121021)

Norling, I (2002). *Djur i vården*. Göteborg: Sektionen för vårdforskning vid Sahlgrenska universitetssjukhuset & Svenska kommunalarbetsförbundet

Notisum.se >Patientsäkerhetslagen <http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/20100659.htm> (121120)

Odendaal, J, (2000). Animal assisted therapy: magic or medicine? I: *Journal of Psychosomatic Research* 49

Ottosson, Å & Ottosson, M (2006). *Naturkraft – om naturens lugnande, stärkande och läkande effekter*. Stockholm: Wahlström och Widstrand

Persson, C & Persson, T (2007). *Hållbar utveckling -människa, miljö och samhälle*. Studentlitteratur

Petpartners.org <http://petpartners.org/page.aspx?pid=386> (121021)

Rede.se <http://www.rede.se/se/rede--mini-rede> (121021)

Riksidrottsförbundet, RF.se
http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_26278/scope_0/ImageVaultHandler.aspx (121021)

Sellgren, Germund (2003). *Naturpedagogik*. Malmö: Epago/Gleerups Utbildning AB

Serpell, J (2000). Animal Companions and Human Well-Being: An Historical Exploration of the Value of Human-Animal Relationships. I Fine, A. *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practice*. San Diego: Academic Press

SKK.se, Svenska kennelklubben <http://www.skk.se/om-skk/kampanjer/iahaio/> (121021)

Skollagen <http://62.95.69.3/SFSdoc/10/100800.PDF> (121021)

Skolverket.se Förskolans läroplan, Lpfö 98 rev 2010 <http://www.skolverket.se/om->

[skolverket/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2442](http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2442) (121021)

Skolverket.se Grundskolans läroplan, Lgr11 http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575 (121021)

Stenberg, Maria (1998). *Barndomens gåta*. Jönköping: Seminarium Förlag AB

Stenhammar, Susanne (2005). *Våra barn vill ha fler och roligare lekplatser!* Våra barn, nr 2

Strotz, H & Svenning, S (2004). Betydelsen av praktisk kunskap, den tysta kunskapen. I Lundegård, Wickman, Wohlin (red.) *Utomhusdidaktik*. Lund: Studentlitteratur AB

Svensson, A-K (2009). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur AB

Thomassen, Magdalene (2006). *Vetenskap, kunskap och praxis, introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Ulrich, R (1993). Biophilia, Biophobia and Natural landscapes. I: Kellert, S.R & Wilson, E.O. *The Biophilia Hypothesis*. Washington DC: Island Press

Öhman, Johan (2004). *Hållbar utveckling i praktiken: så gjorde vi på vår skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling